

у 2 половині XIX – на поч. XX століття // Український історичний журнал. – 1981. - №11. – С. 61-66; його ж. Становище селянства Лівобережної України в кінці 19 – поч. 20 століття // Український історичний журнал. – 1982. - №9. – С.71-78; його ж. Вплив черезсмузжя на соціально-економічний розвиток Чернігівської губернії в пореформений період // Проблеми історичного і географічного краєзнавства Чернігівщини. - Чернігів, 1991. – С. 22-24; його ж. Землеволодіння і землекористування селян Чернігівської губернії у другій половині XIX ст. // Проблеми історичного і географічного краєзнавства Чернігівщини. – Вип. 2. – Чернігів, 1993. – С. 45-50; його ж. До питання про достовірність земельного перепису 1905 р. // Україна і Росія у панорамі століть. – Чернігів. – 1998. – С. 213-218; його ж. Чернігівщина в системі українського земельного ринку другої половини XIX – XX ст. // Сіверянський літопис. – 2006. - №4. – С.111-119.

6. Якименко М.А. Міграції українського селянства (1861-1905) // Український історичний журнал. – 1982. - №9. – С. 65 – 71; його ж. Становлення селянського (фермерського) господарства в Україні після скасування кріпосного права (1861-1918 рр.) // Український історичний журнал. – 1996. - №1. – С. 3-14.

7. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. Т. 48. Черниговская губерния, 1905.

8. Календарь Черниговской губернии на 1905 год. – Чернигов, 1904.

9. Русов А.А. Описание Черниговской губернии. Т. 1. – Чернигов, 1898.

10. Труды местных комитетов о нуждах сельскохозяйственной промышленности. Т. 47. Черниговская губерния. – СПб, 1903.

11. Шевченко В.М. Вплив черезсмузжя на соціально-економічний розвиток Чернігівської губернії в пореформений період // Проблеми історичного і географічного краєзнавства Чернігівщини. - Чернігів, 1991.

12. Статистика землевладения 1905 г. – Вип. 47. – Черниговская губерния. – СПб, 1906.

13. Шевченко В.М. Чернігівщина в системі українського земельного ринку другої половини XIX – XX ст. // Сіверянський літопис. – 2006. - №4.

14. Якименко М.А. Становлення селянського (фермерського) господарства в Україні після скасування кріпосного права (1861-1918 рр.) // Український історичний журнал. – 1996. - №1.

15. Олійник Л.В., Гора О.Т. Селянський рух на Чернігівщині в 1905-1907 рр. – К., 1959.

16. Россия. 1913 год. Статистико-документальный справочник. – СПб, 1995.

ВІКТОР ВЕРБИЧ: "ЯК ТРЕБА ЖИТИ"

Зоряна Вербич

Вербу намалювати легше, ніж цвіт папороті, бо його, цвіту, мало хто бачив..., а вербу бачили, маємо, тому будуть порівнювати не завжди на користь художника.

Про земне, тобто грішне, загалом писати цікавіше: всі книги про грішні порухи того, що називають душею, яка невидима, як і той цвіт папороті. Життя святих - описи тернових страждань-мук і вознесіння в кінці тунелю - власне також про тінюву і явну не святість світу - антипода світло-райського Засвіту, куди мають потрапити розкаяні чи послідовні праведники.

Красивий, аристократично-козацького вигляду чоловік із душею дитини і генетично поетичним прізвиськом - Вербич - мій друг-побратим, який підписує мені свої книжки "Братові Ігорю", тому казати про нього "на люде" мені ще важче, зважаючи і на море вина перед цією "найлюдянішою людиною на планеті", як написав я кілька років тому в автобіографії. Але сказати треба. Ще нині. За життя. У сучасії. Бо, чує моя кров, саме "малесенька шопта" таких, як Віктор Вербич, духовно-душевно репрезентуватиме нас перед нащадками у пульсуючому часопросторі.

Нині є нагода побути біля явно недооціненого вітчизняною критикою і всеукраїнським поетичним олімпом (це, на жаль, історично закономірно...) Вікторорова багаття ще й тому, що вийшло друком

- одинадцята

Його книга, у якій (читаємо в анотації), - *"вдячність Творцеві за дар власної стежини та свято спілкування з тисячами людей, чії серця променіли і променіють любов'ю, намагання художнім словом осягнути прожите, переконання у нетлінності вічних істин, погляд на світ очима скромного мандрівника, перша віха долі якого*

датована 13 травня високосного 1956 року в селі Грибовиця, що на Волині".

Живе тремтливий від природи жителюб Віктор Вербич тяжко і світло. Заробляє на "святий хлібець" (Його слова) пером журналіста у пресі, яка, підкоряючись законам проклятого безчасся, комерціалізується настільки, що національному романтикові, інтелігенту-ідеалісту із вродженою шляхетною душею, для якої Богом є честь, святе побратимство, - місця все менше, менше, менше...

Вербич інтимний, ліричний, ніжний, а перехідний час нині публічно-цінничий, епічний, ножовий... Звідси і дисгармонія внутрішнього та зовнішнього світів із дивовижною цілісністю Вербича-людини і Вербича-митця, який щиро, без надриву, заявляє:

(С. 96 "Інею...")

Ілюзорно рятує - як і Шарля Бодлера, Поля Верлена, Сергія Єсеніна... чарка, по-справжньому тримає Поезія, яка для Віктора -

Кращого визначення поезії у системі духовно-душевних координат не знаю.

У Вибраному гріють око присвяти - Йосипові Струцюку (кілька віршів), Нілі, Миколі Кумановському, Марії Тарасюк, Людмилі Стасюк, Ігореві Павлоку, "Пам'яті Олександра Рисака", Андрієві Криштальському, Володимирові Бондаруку, Євгенові Шимоновичу, Пилипові Романюку, Василеві Сліпку, Степанові Дружиновичу, Миколі Мартинюку, Віктору Зубовичу, що зайвий раз свідчить про відкриту епістолярність, не книжність поезії Автора, органічного естета-цінителя музики і муз, музики муз, та (ніколи і ніде!) не моралізатора, хоча сивого іроніста (драматизована весняна лірика рано чи пізно завжди трансформується в осінню іронію):

читаємо у Його драматизованій поемі "Z" (С. 49) - бароково-класичному дзеркалі постмодерністського Задзеркалля. І хочеться читати і читати цю здорову, легку та гірко-світлу Книгу життя - "Інею видиво світанкове", - серед розділів якої назви попередніх книг Віктора Вербича: "Відлуння ночі", "Зорянчині малюнки" (у Віктора дивовижна донька Зорянка, якій я присвятив громадянський вірш "Під небом України"), "У полотно зими", "Відсвіти", "Подих ирїю", "Зблиски задзеркалля", "В обіймах зустрічепрощань", тут же "Трилисники хоку", "Суцвіття танка", "Візії прозопоетичні", "Верліброве плетиво", "Суголосся" (Переклади і переспіви) - із польської, російської, білоруської мов (За Тетяною Алюноювою, За Евою Бодію, За Ісікаво Такубоку, За Яриною Дашиною, "Обличчям - на схід")... "Повернення", "Часоплину невидимі грані", "Лелечіє у гніздах сніг"...

Про форму віршів Віктора Вербича, як і про Його жанровий вибір (верлібри, класичний вірш дещо візуально ламаної форми, "прозопоетичні візії") зараз вести мову немудро: як кожен справжній поет-інтуїтивіст, Він навряд чи задумується над ними, концентруючи-фокубуючи, метафоризуючи божественний білий біль між цим і тим світами, асфальтом і травою, сльозою і кров'ю, коханням і дружбою, Вітчизною і державою, життям і смертю... віршами "Панегірик луцьким кав'ярням" і "Цариця Савська", або от віршем про Все (Його Україну, Його дітей, друзів) і пронизливим (як модно казати, екзистенційним), віршем ні про що - тобто також про Все (цитую вірші цілком, оскільки не люблю алгебрувати їх авторську гармонію):

(С. 173).

Звідси - Віктор Вербич - несучасний поет. Адже поезія зараз взагалі мало кому потрібна... а поети й поготів... Так несучасні море, зорі, вітер, волинський озерно-лісовий ландшафт, поняття волі і долі, зради і вірності... Сучасні - політики, банкіри, комп'ютерні віруси... жовті газети і модні віршороби.

Збивається іноді, як і кожен поет, на поетичну історіософію ("Прощання гетьмана Івана Мазепи" із епіграфом "Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі..." (Іван Мазепа), с. 47), лірично-драматичну публіцистику:

Або:

* * *

(С.172).

(С. 39).

Як стаканярою підробленої горіляси, передсмертно отруюється такими рефлексіями, які змістово осучаснюють Автора, а формально ставлять Його поза канонами нібито сучасної поетики глобального заledenіння крові. Тягнеться до очищальної, енергетично сонячної печалі віршів про кохання, космос... лелек, своїх домашніх улюбленців котів, квітів і мурашок... яких, як і все живе, Він, язичник-християнин, Поет, навіть поглядом скривдити не може:

("Відступність", С. 14).

Із тієї ж партитури язичсько-християнських молитов, із цього ж мольберту вірші "Сестричці милосердя в день донора", "У дзеркалі Світязя", "Як треба жити" (С. 20), "Гоген" (С. 25), "З можливого діалогу Огюста Ренуара і Жанни Самарі" (С. 54), "Спектакль" (С. 77)..., які пахнуть димом допотопних вогнищ і дощем післягромових травнів, до яких не треба ломитися ні з якими рамками "ізмів" і супермаркетними цінниками, бо вони, трепетні, не на продаж.

Не потрібно їй ревниво-ретельно захищати справжню поезію. Вона з часом сама себе захистить - і від нав'язливої любові, і від байдужості, і від "дружньої" ненависті...

Корінно-крилато прив'язані до дружньо-інтимної і волинсько-луцької систем координат вірші Віктора Вербича при доброму перекладі легко можуть стати національно-вселюдськими. Як стають волинсько-українськими Його переклади, переспіви із, наприклад, того ж японця Ісікави Такубоку:

(С. 155).

Зважаючи на породисту цілісність натури Віктора Вербича, Його "зовнішня" та "внутрішня" біографії - одна світла (не без доброго гумору) Легенда чаркаря і ловеласа, Вчителя і громадського діяча, журналіста і науковця, Сина, Друга, коханого, Батька, Діда... чиновника і Поета. Він - робітник Іваничівського заводу будматеріалів, студент філологічного факультету Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки, вчитель української літератури Луківської середньої школи на Волині... голова Установчих зборів Турійської організації Народного Руху України за перебудову, журналіст кількох провідних періодичних видань у Луцьку... чиновник (витримав лише кілька місяців...) Волинської обласної держадміністрації, знову журналіст... автор п'єси

"Голоп'єдстальний період", літературних портретів "Письменники Великої Волині", книги есеїв та діалогів "Під куполом спільного неба"...

Скільки разів Його грабували і били на нічних вулицях!.. Скільки разів до печінки діставали і дістають начальники... брати по духу і брати по крові, ще починаючи із часу, коли він наївним школярем написав гнівного листа тодішньому секретарю ЦК КП України Володимирові Щербицькому, а може, іще раніше... Скільки людей поважають і люблять Віктора Вербича таким, як він є, - рідкісним, вродливим, чутливим, красивим...

Скільки адресного добра зробив Віктор людям, скільки добрих слів написав про письменників різних часів і народів, а особливо про нас - Його побратимів по перу!..

Мені доводилося бути з Віктором Олексійовичем Вербичем і в селі - на своїй озерній батьківщині, і в Берестечку, і на цвинтарях, і на письменницьких столичних зібраннях, у корчмах, зі знанням справи і відчуттям ліва описаних ним, як, знову ж таки, уміли хіба безсмертні Бодлер, Верлен, Єсенін:

(С. 200).

Поza всім і вся... реальнішого аристократа духу, ніж Віктор Вербич, гордого і чистого, я, об'їздивши півсвіту, не зустрів, - доброго, дитинно беззахисного, романтично світлого і десь там, там, у глибинах гармонії, зболеного і невловимо втомленого цією нестерпною радістю буття.

Хоча Він ніколи не жаліється - але, але...

Якою б сильною і дзвінкою нацією ми були б, якби не знищували таких уже в кількох поколіннях: 1917... 1937... 200?..

(С. 182).

З українських поетів Віктор Вербич найближчий мені до Євгена Плужника. Варто статтю таку написати, порівняльну.

Бо як і в плужниківському "Галілеї", найбільше потребую у вербичівській поезії рядків, які просто люблять, художньо фіксують життєвий безмір, а не стараються змінити його, поезію без ідеологій та акцентів, адже мистецтво - самостійний космос, навіть якщо він надихається бажанням тотального перетворення буття:

* * *

(С. 27).

Телефоную учора до свого давнього друга Віктора Вербича, який нещодавно поїхав (виїхав?.. - не люблю лізти в душу) із Луцька до батьків, у своє дитинство, до себе... до нас...

- Що робиш? - запитую, - Вікторе!..
- Кошу траву...

І мені затишно, просто, світло.
Як і має бути біля справжньої Поезії, яка, звичайно, несучасна, бо вічна.

Так і треба жити...

МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ ЛІЛЕЄВ (1849–1911): ДОСЛІДНИК, АРХЕОГРАФ ТА БІБЛІОГРАФ ЧЕРНІГІВСЬКИХ РУКОПИСНИХ КОЛЕКЦІЙ ТА КНИЖКОВИХ ЗІБРАНЬ

Одним з видатних археографів та бібліографів Чернігівщини є історик церкви, бібліотекар, археограф та бібліограф Михайло Іванович Лілеєв (1849–1911), який зробив значний внесок не лише в історію цього краю, дослідження пам'яток історії та культури, а й в методологію та методику наукового опису рукописних книг і цінних книжкових зібрань.